

## c) međunarodni ekonomski odnosi

O oblicima ekonomske suradnje Istoka i Zapada pišu V. Mileta i M. Dobroczyński u br. 1/1978. O novom međunarodnom ekonomskom poretku s aspekta rumunjske politike slijedi u istom broju tekst J. i M. Avram. Iz teorije ekonomske misli zastupljeno je nekoliko priloga: A. Dragičević piše o klasičnoj i vulgarnoj političkoj ekonomiji u broju 4/1978. a u broju 2/1979. K. Žiborski razmatra Kolmeyerov doprinos marksističkoj teoriji međunarodnih odnosa, dok I. Bošnjarić piše o utjecaju građanskog individualizma u ekonomskoj teoriji. U istom broju V. Mileta piše o zemljama u razvoju i novom međunarodnom ekonomskom poretku.

## d) iz historije i teorije političke misli

Broj 1/1978. predstavlja M. Hessa izvornim tekstovima: »Socijalizam i komunizam« (1843), »Posljedice proleterske revolucije« (1847) i prilogom Z. Kučinara »Istinski socijalizam« Mozesa Hessa. Izbor iz govora predsjednika Tita o problemima razoružanja od prvih poslijeratnih godina do danas, u br. 2/1978. priredio je R. Petković. Broj 3/1978. donosi prilog »Rousseau i jedinstvo vlasti« Đ. Kurtovića i tekstove J. J. Rousseaua: »Pisma sa planine« i »Sedmo pismo« (prev. I. Frangeš). U broju 1/1979. isti je mislilac predstavljen sustavnije: čitav je broj njemu »posvećen«. U tematskom bloku »Rousseau nakon 200 godina« prezentirani su neki izvorni tekstovi, dosad neprevedeni u nas, i prilozi brojnih autora. O temeljnim shvaćanjima i pojmovima Rousseauove političke filozofije piše D. Lalović u tekstu »Poredak slobode — Rousseauovo shvaćanje demokratske političke zajednice«. G. Flego piše o Rousseau i pojmu napretka u tekstu »Demokracija i revolucija«. »Rekonstrukcijske teze o Rousseauovoj filozofiji politike« napisao je Ž. Puhovski. Prezentirani su i tekstovi L. Straussa, G. della Valpea, E. Cassirera i G. W. H. Hegela o Rousseauu (prev. N. i Ž. Puhovski, D. Lalović, Z. Pavić). Od izvornih tekstova J. J. Rousseaua zastupljeni su: »Rasprava — o znanosti i umjetnosti«, »Rasprava — o političkoj ekonomiji«, i »Nacrt ustava za Korziku« (prev. S. Tamburašev i S. Bjeliš, D. Lalović, B. Brlečić). Blok je upotpunjen odabranom iscrpnom bibliografijom J. J. Rousseaua (J. Petrić).

»Politička misao jakobinske republike« S. Sokola zastupljena je u broju 3/1979.

*Katarina Spehnyak*

ÖSTERREICHISCHE OSTHEFTE, 1–4, Beč 1979.

U prošloj godini bečki svesci objavili su više od 20 članaka, 16 izvještaja i dosta prikaza-recenzija. Među člancima i jedan »In memoriam« dugogodišnjoj glavnoj urednici tih svezaka, Thorvi Eckhardt, iz pera profesora Plaschka. Posebna bibliografija pokojničinih radova panoramski objelodanjuje sfere njenih interesa, a te su išle od lingvističkih do crkveno i književnohistorijskih (3, 183–197). U istom svesku svoj članak o Gerasimu Zeliću Christian Hannick, docent s bečke slavistike, posvećuje Eckhardtovoj koja ga je uputila na Autobiografiju

ovog dalmatinskog arhimandrita (1752–1828). Polazeći od točne konstatacije da jedno djelo koje i nije od veće književne vrijednosti, za historičara može biti zanimljivo, Hannick je u svom članku dao pregled podataka koji proizlaze iz Zeličeve Autobiografije i njegovu biografiju. Kako je poznato, taj savremenik Dositeja Obradovića dosta je putovao, pa njegovi opisi, Venecije, npr., predstavljaju kulturnohistorijsku crticu, što autor naglašava (3, 198–202).

Dotaknuvši već tim uvodnim riječima »jugoslavenske teme«, zadržimo se odmah na njima, pregleda radi.

Suradnik ljubljanskog Instituta za radnički pokret, Franc Rozman, pisao je u istom svesku o našim socijaldemokratima i agrarnom pitanju u Sloveniji (215–227). Članak je raden na temelju sačuvanih dokumenata Socijaldemokratske partije, a autor ukazuje na činjenicu da je ta partija od svog osnutka do 1902. god. pokazivala određeni smisao i brigu za slovenskog seljaka, dok je kasnije to pitanje stavila ad acta. Na takav stav mogla je uticati debata o revizionizmu, koja je kao centralni problem zaokupila duhove, iako je inače za socijaldemokrate u Sloveniji bilo karakteristično da su se povodili za direktivama bečke centrale, već zbog toga što su od nje materijalno ovisili. U svakom slučaju, zaključuje autor, situacija je pogodovala Klerikalnoj stranci, kojoj su seljaci pristupali, a ona je raznim djelatnostima svojih kršćansko-socijalnih organizacija zaista i znala seljaku pomoći. Prema tome, socijaldemokrati u Sloveniji, a i u ostalih jugoslavenskih naroda, nisu imali dovoljno smisla za specifične lokalne prilike s obzirom na seljaštvo i bili su suviše usko vezani za centralu u Beču.

P. Bachmaier, s bečkog Instituta za istočnu i jugoistočnu Evropu, pisao je o našem školstvu i nauci pod naslovom »Izobrazba i nauka u Jugoslaviji 1944–1978« (2, 138–152). To je pregled razvoja školstva, uključujući reforme od god. 1958. nadalje, s tabelom o analfabetizmu i podacima o broju škola i polaznika. Autor informira o zakonima s obzirom na pravo posebnih škola za naše manjine, tj. narodnosti, kao i o dvojezičnim školama, te Preparandiji u Murskoj Soboti, gdje se obrazuju nastavnici za takve škole. Pozitivni razvoj u nauci što se tiče ustanova popraćen je takođe brojčanim podacima, ali i sa, uostalom ispravnom, konstatacijom da je taj razvoj vrlo ekstenzivan. Komentirana je i reforma iz god. 1974.

Američki historičar Th. M. Barker dao je pregled novije austrijske historiografije koja tretira pitanje Koruških Slovenaca (2, 231–240), dok je A. Jembrih, sa zagrebačkog Staroslavenskog instituta, ukratko referirao o novijim istraživanjima povijesti i kulture Gradišćanskih Hrvata (2, 157–159). Knjigu Z. Vinca »Putovima hrvatskog književnog jezika«, Zagreb 1978, prosuđuje W. Kessler, docent sa Sveučilišta u Düsseldorfu, »apologetskom«, kao i gotovo sve što je u Hrvatskoj u posljednje vrijeme objavljeno na temu hrvatskog književnog jezika (3, 253–254), ali i neophodnom za istraživača, makar se sa njenom metodom i zaključcima ne slagao.

Neiscrpnna tema turskih pohoda u Evropi i svega što je uz to vezano došla je do izražaja i u ovim svescima za godinu 1979, u članku docenta bečke Univerze K. Vocelke (2, 79–87). On piše kako se postupalo sa plijenom koji bi poslije sukoba sa Turcima dopao u ruke »kršćanskih vladara«, Habsburgovaca. Oni su naime, zbog neprestanih turskih opasnosti, bili prisiljeni da ozakone razne ratne poreze, čak i u doba primirja. Da to opravdaju, a i da održe dobru volju, upriličili bi javne izložbe zarobljenog turskog oružja, raznih sprava, odjeće i i ostalih predmeta koji su dolazili sa ratišta, a bilo je i neke vrste trijumfalnih

povorki. Bila je to, dakle, modificirana politička propaganda preuzeta od Rimskog Imperija, a u tome je naročito bio poznat Rudolf II, koji je od 1592—1606. ratovao sa Turcima. Zanimljivost toga članka je naročito u tome što autor citira suvremene opise takvih svečanosti i povezuje ih sa njihovim prikazima u crtežu, grafici, bakrorezu i portretima vladara na kojima ima i ratnih scena sa raznim detaljima kulturnohistorijske vrijednosti. Takvi ikonografski elementi ulaze čak i u barok, a pojedini »turski« predmeti u dvorske zbirke Habsburgovaca i muzeje. Autor sa pravom konstatira da su takvi zaplijenjeni predmeti, uz politički, poprimali i religiozno-ideološki značaj obrane hrišćanstva od »antikrista«.

Taj članak, a i ostali koje ćemo iznijeti, nastao je u okviru IV internacionalnog kongresa za jugoistočnu Evropu, održanog u Ankari, u augustu 1979. Tako je W. Bihl dao prilog problemu »Mladoturaka i masona«, ukazujući na to da je uloga posljednjih bila znatno manja nego što se misli (2, 97—99). Izučavanjem ličnosti i djela u politici i kulturnoj historiji austrijskog orijentalista Josefa von Hammer-Purgstalla bavi se H. Heppner, asistent sa gradačkog Sveučilišta. Njegov prilog (2, 89—96) pod naslovom »Hammer-Purgstall i Istočno pitanje« čita se sa interesom. Poslije višegodišnjeg boravka na istoku, u Carigradu i Egiptu, Hammer je 28 godina bio u Metternichovoj državnoj kancelariji u svojstvu službenog prevodioca. Zainteresiran za istočnu kulturu, a bez ikakvih predrasuda zapadnjačkog mentaliteta, taj školovani orijentalist ostavio je svoje Zapiske o svemu što je vidio i čuo, a u njima prognozira propast Osmanlijskog Carstva. Iako za života nije dobio pravo priznanje, jer je odstupao od službenog prosjeka, Hammer, kaže autor, zaslužuje naziv ne samo posrednika između istočne i zapadne kulture, nego i atribut »vizionara«.<sup>1</sup>

Već spomenuti W. Bihl daje svoj prilog nedovoljno istraženom problemu odnosa Male Antante prema Austriji (takođe svezak 2, 125—137), a aps. teologije K. Schwarz obara mišljenje Lj. Gaja da Ján Kollár nije bio nikakav političar, i to na temelju analize njegovog Memoranduma iz god. 1849. o protestantizmu, odnosno o položaju crkve u Ugarskoj (2, 105—114). E. Prokosch osvrnuo se na jezično pitanje, tj. turski dijalekt u zapadnoj Rumeliji, promatran sa historijskog stanovišta naseljavanja Turaka (2, 100—104). U okviru istog Kongresa čitamo još i članak o rumunjskoj poljoprivredi u prvom svjetskom ratu (Th. Stein, svezak 2, 115—124).

Još jedan internacionalni skup, održan u Beču 1978. god., obilježen je u Austrijskim svescima. To je rad komisije slavista o problemima transkripcije ćirilice u latiničkim tekstovima, transliteracije pojedinih vokala, npr., iz bugarskog u finski i ortografije (4, 263—315). Priloge su dali stručnjaci iz raznih slavenskih i neslavenskih zemalja, a uvodnu riječ, tj. uvodni referat prof. J. Hamm. U istom svesku je i izvještaj o novijim publikacijama koje se odnose na slavenske zemlje. Tu je u prvom redu Ukrajina, a zatim i francuski prilozi o ruskim filozofima N. Losskyju i Berdjajevu, te profesoru A. Mazonu. Iz teksta se dobiva kratka informacija o djelovanju pariškog Institut d'Études Slaves i časopisa *Revue des Études Slaves* (4, 367—330).

Pitanju Kipra posvećen je dobar dio prvog sveska, u kojem još K. Marko na zanimljiv način, a pod naslovom »Uništava li Evropa samu sebe?«, komentira

<sup>1</sup> U nas je opsežno Hammer-Purgstallovo djelo »Istorija turskog carstva« štampano u Sarajevu, 1979. god.

knjigu Francuza Raymonda Arona: »Plaidoyer za dekadentnu Evropu«, Berlin 1978 (43–46). Za vrijeme rata degolist, a kasnije pod određenim uplivom Solženjicina, Aron u suštini razračunava i sa socijalizmom i komunizmom, posebno francuskim. Jedno metodološko pitanje, tj. pitanje svrsishodnosti primjene komparativne metode u izučavanju fenomena nacionalizma, pokrenula je u 3. svesku docentica iz Münchena Monika Glettler. Uvodno ona obara dosadašnje, uglavnom evropocentrične,<sup>2</sup> definicije nacionalizma, kao jednostrane i nezadovoljavajuće, da bi u drugom dijelu analizirala tumačenja poslijeratnih historičara, Francuza Duvergera, Norvežanina Dahla i Nijemca Schiedera, nemarkсиста, ali priznatih i među marksistima. Još komentira i marksističku historiografiju, tj. metodologiju o ovom pitanju, koja, po autorici, svoj uzor nalazi u engleskom historičaru Hobsbawnu, da bi zaključila kako za sada ne postoji zajednički pojmovni kodeks za nacionalizam i da taj najvjerojatnije nije ni moguć (3, 203–214).

Još uvijek aktualna tema pape Slavena našla je odjeka u tekstu G. Birkfellnera, bečkog docenta sa slavistike, koji komentira i u prevodu donosi poemu Juliusza Slowackog, poljskog romantičara iz prve polovice 19. st. To je romantična vizija pape Slavena, koji »širi ljubav među narodima«, dok »vlastodršci šire oružje«; on »zacjeljuje rane cijelog svijeta« i »pročišćava skrovitosti crkavâ«. Poema nema naslova, a početni stih joj je ovaj (prevodim sa njemačkog nešto slobodnije):

»Usred nemira zvonjava zvona se razlijeva,  
Prijestolje je spremno za papu Slavena.«

Ova u naše vrijeme ostvarena vizija može se tek onda ispravno razumjeti, ako se ima u vidu historijski okvir njena nastanka, naglašava prikazivač, a taj je neuspjeli ustanak u Poljskoj god. 1831, zatim isto tako neuspjela audijencija Mickiewicza kod pape Pija XI god. 1848; ovaj najveći poljski pjesnik htio je, naime, papinu podršku u borbi Poljaka, ali je bio, tako reći, izbačen iz dvorane. Poema je pri ustoličenju sadašnjeg pape bila pročitana, a Poljaci su slavili »posthumnu pobjedu« Adama Mickiewicza (3, 228–230).

Mnoštvo kraćih prikaza, recenzija, ili samo informacija o novim knjigama i časopisima upotpunjava ova četiri sveska bečkog časopisa. Iz toga izdvajamo vijest o novoizšloj časopisu za balkanologiju pod naslovom »Münchner Zeitschrift für Balkankunde«, I, München 1978. u izdanju poznatog Trofenik Verлага. Ovak prvi svezak posvećen je našem preminulom orijentalistu i albanologu Hasanu Kaleshiju.

*Branika Pribič*

<sup>2</sup> Ovdje se u prvom redu misli na shemu: narod-država-nacionalizam.